

ÇATALHÖYÜK ARAŞTIRMA PROJESİ 2011 SEZONU KAZI RAPORU

Çatalhöyük'te Yeni Bir Duvar Resmi Bulundu– Ian Hodder

Çatalhöyük'te yaz sezonu çalışmalarında, 9000 senelik yeni bir duvar resmi bulundu. Yine bu erken dönem kent yerleşiminde, Türkiyeli ve uluslararası ekiplerin katılımıyla kazı çalışmaları sürmüştür. Çalışmalar esnasında, yerleşimin Bina 80 diye adlandırdığımız evinin duvarları 2,5 metre yüksekliğinde yıkılmadan günümüze kadar gelebilmiştir. Duvarlar beyaz sıva ile sıvanmıştır (Figür 1). Bu evin doğu duvarının ortasında, kırmızı boya ile etrafı boyanmış bir niş ve nişin içine gömülmüş bir obsidyen buluntu topluluğu ortaya çıkarılmıştır.

Figür 1. Çatalhöyük'te Bina 80'nin beyaz sıvalı duvarlarının genel bir görüntüsü. Fotoğraf: Jason Quinlan.

Figür 2: 'Kerpiç tuğla' motifli duvar resminden bir detay. Fotoğraf: Jason Quinlan

Duvardaki bu nişin altında yer alan panelin üzerindeki beyaz sıva tabakaları incelikle kaldırılmıştır (Figür 3). Çatalhöyük sakinleri, yaşadıkları evlerin duvarlarını, evlerin içinde yer alan ocak ve fırınların yarattığı isle kaplanmasını önlemek için, hemen hemen her ay yeniden sıvamışlardır. Biz de, işte bu mikro düzeyde sayılabilecek sıva tabakalarını tek tek kaldırmaktayız (Figür 4). Bu nişin altındaki panelde ise hala canlılığını koruyan, kırmızı boya ağırlıklı bir duvar resmi bulunmuştur.

Bu yorumlanması oldukça güç ancak çok ilgi çekici bir duvar resmi. Çatalhöyük'teki duvar resimlerinin yorumlanması genel olarak oldukça zordur, özellikle ortaya çıkarılan bu yeni duvar resmi anlaşılması çok daha zor bir unsur olmuştur. Bunun yanında, tasarımdaki şekilleri kerpiç tuğlalara benzetme eğilimi güçlüdür (Figür 2). Çatalhöyük yerleşimindeki evlerin tamamı pişirilmemiş kerpiç tuğlalarla örülmüştür, bu duvar resmini, kerpiç tuğladan duvarlar veya çatılar üzerinde geçiş sağlanırken tuğlaların bu açıdan görüntüsü olarak da yorumlayabiliriz.

Figür 3. Çatalhöyük'te Bina 80'de bulunan resimli panelin üzerindeki beyaz sıva tabakaları kaldırılırken. Fotoğraf: Jason Quinlan.

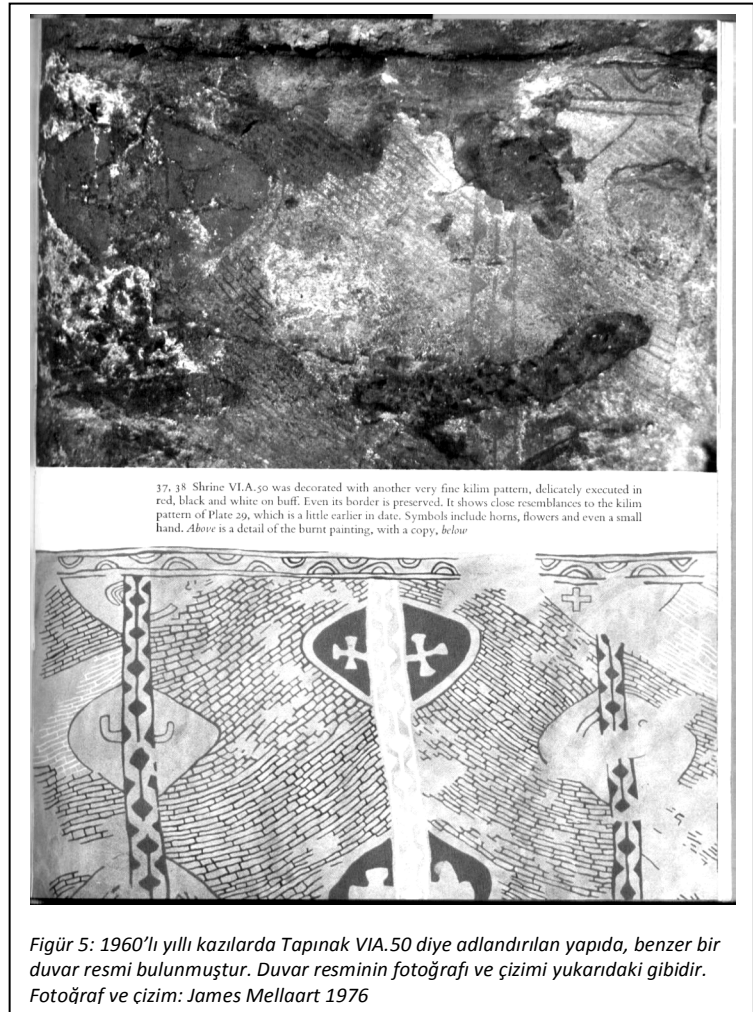

Figür 4. Çatalhöyük'te yeni bulunan duvar resmini açarken. Fotoğraf: Jason Quinlan

Projenin bu aşamasında, kazı alanının ritüel, sosyal ve ekonomik anlamdaki genel coğrafyasını anlamaya çalışmaktayız. Aynı zamanda, kazı alanının konservasyonunu ve korunmasını sağlayıp, geniş kitlelere tanıtmayı ve Çatalhöyük ile ilgili tüm gruplar ile ilişkileri geliştirip, alanın korunması amacıyla yönelik olarak tüm çevrelerin bu sürece dâhil edilmesini amaçlamaktayız. Çatalhöyük, UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi'nde yer alan arkeolojik alanlardan biri olup, yakın bir tarihte alanın daimi listeye geçebilmesi için, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından başvurular da yapılmıştır. UNESCO başvurusunun başarı ile sonuçlanabilmesi amacıyla, Kültür Bakanlığı ile olan ortak çalışmalarımız devam etmektedir.

140 araştırmacı ve öğrenci ile 16 yerel çalışanla gerçekleşen 2011 kazı sezonu, 28 Haziran – 26 Ağustos tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Ekip üyeleri, Çatalhöyük'e İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya, Kanada, Sırbistan, Avusturya, Polonya ve İtalya'nın dâhil olduğu 16 farklı ülkeden gelmişlerdir. Tüm bu insanlar, kazı alanında çalışan Türkiyeli meslektaşlarına, Çatalhöyük kazılarında katılmışlardır. Kazı alanımızın yeni kazı Başkan Yardımcısı Ege Üniversitesi'nden Dr. Serap Özdöl olmuştur.

Ekip Bina 80'de çıkarılan bu yeni duvar resmi ve resmin muhtemel yorumlanışları ile ilgili oldukça heyecan doludur. Mellaart tarafından 1960'lı yıllarda yürütülen kazılarda da, Tapınak VIA.50 (Figür 5) diye adlandırdığı yapıda benzer bir duvar resmi bulunmuştur. Bu duvar resmi Bina 80'de bulduğumuz duvar resmi ile çağdaş olup, dikkate değer benzerlikler göstermekte olup, bu benzerlikler yalnızca 'kerpiç tuğla' tasarımı ile sınırlı değildir. Örneğin, VIA.50 yapısındaki duvar resmi de, aynı şekilde doğu duvarının orta kısmında yer almakta olup, Bina 80'de olduğu gibi yine bu yapının güney kısmında tek bir boğa boynuzu iliştilmiş olan bir oturak bulunmuştur. Buna ek olarak, Mellaart'ın bulduğu duvar resmi üçgen dilimli, sık dikey çizgili desenlerden oluşmuştur. Bu iki

duvar resmi o kadar benzeşmektedir ki, aynı kişi tarafından yapıldığı bile düşünülebilir; en azından birini yapan ressamın mutlaka diğerinden haberi vardı. Bulduğumuz Bina 80 ve Mellaart'ın Tapınak 50 yapısı birbirlerine coğrafi olarak yakın yapılar olmayıp, yaklaşık 35 metre aralıklı ve farklı bina

gruplarına ait yapılarıdır. Bu yeni duvar resmi, Çatalhöyük'ün sosyal coğrafyasını anlamamıza yardımcı olmakta ve kazılarda elde ettiğimiz diğer veri gruplarından da anladığımız gibi, Çatalhöyük'te, topluluk içinde, topluluğu birbirine başlayan çok daha geniş, sosyal ve ritüel ağların olduğunu göstermektedir.

Bu duvar resminin bir diğer dikkate alınması gereken tarafı da, bizim duvar resimlerini 'sanat' olarak tanımlayışımız ve algılayışımızla ilgili olmuştur. Ekip üyeleri, sıva tabakalarını aşamalı olarak

Figür 6. Bina 77'deki platform ve nişin üzerinde bulunan buzağı kafatası. Fotoğraf: Jason Quinlan

açarlarlarken, resmin yalnızca bir sıva tabakası üzerinde olmadığını görmüşlerdir. Özellikle bir seferinde, resmin arada kalan 20 kat sıva tabakası ile ayrıldığını görmüşlerdir. Resim, boyasız sıva tabakaları ile ayrıldığında, altta ve üstte kalan resimler her seferinde aynı düzen ve tasarımda olmaktadır. Yani, resmi yapan ressam, daha önce yaptığı resmi hatırlamış ve aylar sonra aynı resmi

yeniden yapmıştır. Yani bu resim statik bir unsur olmamıştır. Zaman zaman, Çatalhöyük sakinleri, resmin bir kısmını sıvayarak kapatmışlar, daha sonra (bazı durumlarda çok daha sonra) aynı tasarımı devam ettirmişler veya yenilemişlerdir. Bu şekilde bakıldığında resim, 'sanat' olarak tanımlanabilecek statik bir şey olmaktan çok bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bu resmin anlamı her ne idiye, kapama ve yenileme pratikleri ile iç içe geçmiştir.

2011 çalışma sezonunun bir diğer ilgi çekici buluntusu ise, Bina 77'de, etrafı kırmızı boya ile boyanmış bir niş üzerine (Figür 6), duvara monte edilmiş, kırmızı boyalı bir buzağı kafatasıdır. Buzağı kafatası, 9 veya daha fazla gömütün kazılmakta olduğu bir platformun üzerindeki duvarda bulunmuştur. Çatalhöyük sakinleri, genelde ölülerini tabanların altına gömmektedir, ancak bu buzağı kafatasının altındaki platformda gözle görülür bir gömüt yoğunluğu vardır. Bu platformun etrafında, bir sıra boyalı kırmızı el izi de bulunmuştur (Figür 7). Evlerin duvarlarındaki duvar resimleri genellikle, ölülerin gömülü olduğu yerlerde bulunmaktadır. Belki de duvar resimleri ölülerle iletişim kurmada bir araç olarak görülüyordu. Bina 1,3 ve 49'da ve şimdi de Bina 77'de ölülerin gömülü olduğu platformlarla ilişkili duvar resimleri bulduk. Bina 80'nin platformlarını henüz kazmadık ancak, Çatalhöyük'te bulduğumuz gömütler genellikle bina içerisinde merkez doğu doğrultusundaki platformlar olmaktadır. Bina 80'de bu platformun üzerindeki duvarda, yukarıda bahsi geçen 'kerpiç tuğla' desenli duvar resmini bulduk. Yani, Bina 80'deki duvar resminin de gömütlerle ilişkili olması büyük bir olasılıktır.

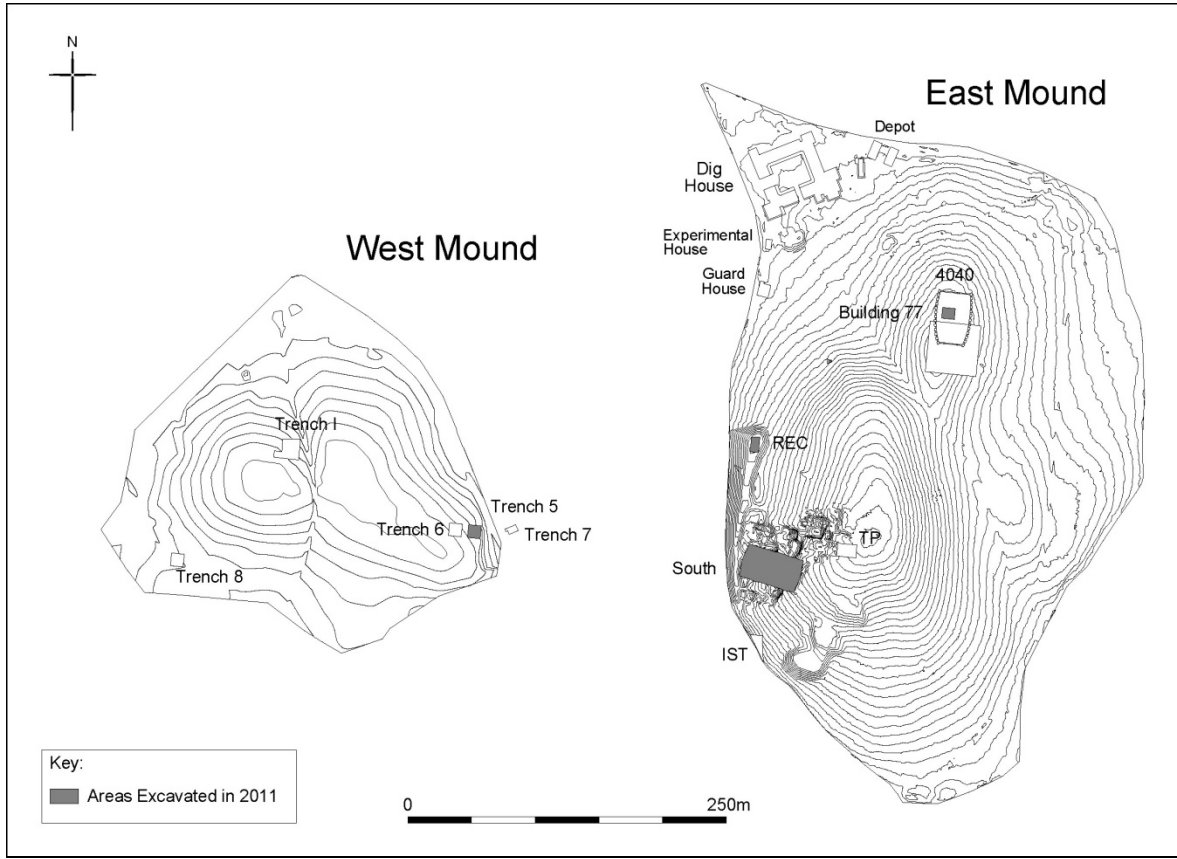
Figür 7: Bina 77'de sıralı kırmızı el izleri. Fotoğraf: Jason Quinlan.

Yayına Yönelik Çalışma Sezonu ve 2011 Sezonu Kazı Alanları-Shahina Farid

Bu yıl kazı sezonu boyunca laboratuvar ve kazı ekipleri 2012/2013 yılında Kaliforniya Üniversitesi Cotsen Enstitüsü tarafından yayınlanacak olan, 4 ciltlik yayının 3 cildine yönelik yazılarının son şekli üzerinde çalışmışlardır. Bu 3 cilt 2000-2008 yıllarında gerçekleştirilen kazıların sonuçlarına yönelik olup, bu yayınlar Çatalhöyük'te yaşayan insan topluluklarına yönelik laboratuvar sonuçları ve kazılardan elde edilen materyal kültürün bir değerlendirmesi olacaktır. Ekipler ayrıca hazırlanan yayınların redaksiyonu üzerine de çalışmışlardır.

Buna ek olarak ekipler, 2000-2008 kazı sezonundan elde edilen verilerle çeşitli temaları tartıştıkları seminerler gerçekleştirmişlerdir. Bu tartışılan temalar şunlar olmuştur: Çalışmaların Genel Halka Sunumu, Çevre ve Devingenlik, Yiyeceklerin Depolanması ve Paylaşılması, Evlerin Yapım Aşamaları, Evlerin Terk Edilme ve Kapanma Aşamaları, Ev İçi/Ev Dışı, Sosyal ve Yerleşme Organizasyonu, Zamansal Değişim, Duvar Resimleri ve Zaman İçerisindeki Değişim, Süs Eşyaları ve Kullanımı, Sezonsal Aktiviteler üzerine sorunsallar. Bu temalar 2013 yılında çıkacak olan 4. cildin farklı bölümlerinde yayınlanacaktır.

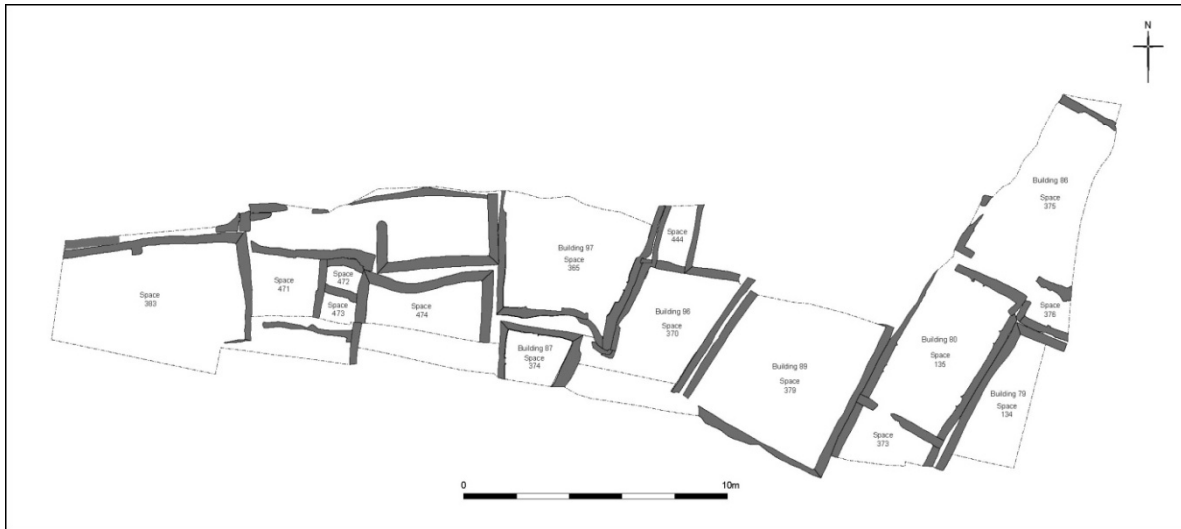
Çıkarılacak yayınlar için bölümlerin yazılmasının dışında, alan planlarının çizimi, küçük buluntuların çizimi ve fotoğraflanması, buluntu gruplarının yayılımı ile ilgili haritaların oluşturulması gibi, bir yayın sürecinin her türlü aşaması gerçekleştirilmiştir.

Figür 8: Çatalhöyük'te Doğu ve Batı Höyük 'teki kazı alanları.

Güney Alanı Kazıları

2011 kazı sezonunda, Neolitik Doğu Höyük'te kazılar ekseriyetle Güney Alanı'nda (bakınız Figür 8 & Figür 9), büyük korugan çadırın altında, yerleşimin zaman içerisindeki gelişimini anlamaya yönelik olarak devam etmiştir. Bu yıl ilk kez, Mellaart'ın Tabaka VI diye adlandırdığı ve daha çok, yanmış ve çok iyi korunmuş tabakaları kazmaya başladık.

Figür 9: Çatalhöyük'te Güney Alanı kazı alanları.

Bina 80

2010 yılında bu binada yapılan kazıların raporlarını iletmiş idik. 2010 yılındaki kazılarda binanın tüm dolgusu kazılmış ve çok iyi korunmuş durumda olan duvarlar ve tabanlar ortaya çıkarılmış idi. 2011 kazı sezonunda ise bu binayı temizleyip, konservasyon işlemlerini gerçekleştirirken, binanın ana odasının doğu duvarında olağanüstü bir duvar resmi bulduk. Bu binanın güney kısmında kırmızı boyalı el baskıları ve etrafı kırmızı boyanmış oval şekilli bir niş ortaya çıkmıştır. Ancak en olağandışı kısım doğu duvarının merkezi kısmında ortaya çıkan karmaşık desenli duvar resmi (Figür 10). Bu duvar resmi 1960'larda bulunan bir diğer duvar resmi ile benzerlik göstermekte olup, kerpiç tuğla benzeri şekillerin betimlendiği diğer bir duvar resmi ise Bina 49'da bulunmuştur. Ancak Bina 80'de bulunan duvar resmi çok daha karmaşık ve yorumlanması zordur. Bu duvar resminin belki de en ilginç yanı, aynı resmin aynı yerde birkaç kez tekrarlanmış olmasıdır. Bu tekrarlanan duvar resimleri birbirinden düz beyaz sıva tabakaları ile ayrılmıştır. Bu sebeptendir ki bu duvar ilk ortaya çıkarıldığında üzerindeki duvar resmi fark edilmemiştir.

Figür 10: Güney Alanı, Bina 80 tümüyle boyanmış bir panel.

Bina 89

Bina 80'nin batı kısmında, Bina 89'un kazılarına devam edilmiştir (bakınız Figür 9). Ancak bu binada henüz tabana tam olarak ulaşılmamış olup bina dolgusu çok ilginç veriler sağlamıştır.

Bina 76'nın altında yer alan bu bina, Bina 76 ile çok benzer bir plan sergilemekte olup, yalnızca bir odadan oluşmaktadır: Alan 379. Bu durum da binanın altındaki yapı ile kendisi arasında bir devamlılığı göstermektedir. Bina 89, geniş ve kareye benzer bir yapıdır ve iç boyutları 5.60 metre kuzey-güney, 5.30 metre doğu-batı şeklindedir. Sivanın kalınlığının görülebildiği yerlerde (köşelerde) sivanın 100 mm'ye kadar ulaşmakta, duvar yüzeylerinin merkezinde ise 40-50 mm kadar olduğu anlaşılmıştır. Odanın güney kısmında bir takım kabartma unsurlara da rastlanmıştır (dekore edilmiş muhtemel bir kolon ve muhtemel bir niş). Binanın güneydoğu köşesi yine muhtemel bir merdiven izi sergilemekte olup, yoğun bir yangın geçirdiğinden veya ateşe maruz kaldığından tamamen yanmış ve dağılmaya başlamıştır. Bununla beraber, batı duvarında kilden yapılmış bir kolon ve doğu duvarında iki dikme izi bulunmuştur. Doğü duvarı aynı zamanda kabartma olarak yapılmış farklı duvar süslemelerine de sahiptir. Ayrıca kuzey duvarının merkezinde bir yanık bölge de tespit edilmiştir (Figür 11). 2011 kazı sezonunun sonunda, taban üzerindeki bir takım yapı unsurları ortaya çıkarılmaya

başlanmıştır. Özellikle, kare biçimli olan kuzeydoğu platformunun yüzeyi ortaya çıkmaya başlamıştır (1.30 metre doğu-batı ve 1.25 metre kuzey-güney ölçeklerindedir). Bulunan platformun üzeri duvardan düşen sıva ile kaplanmış olup, kırmızı boya izleri de tespit edilmiştir.

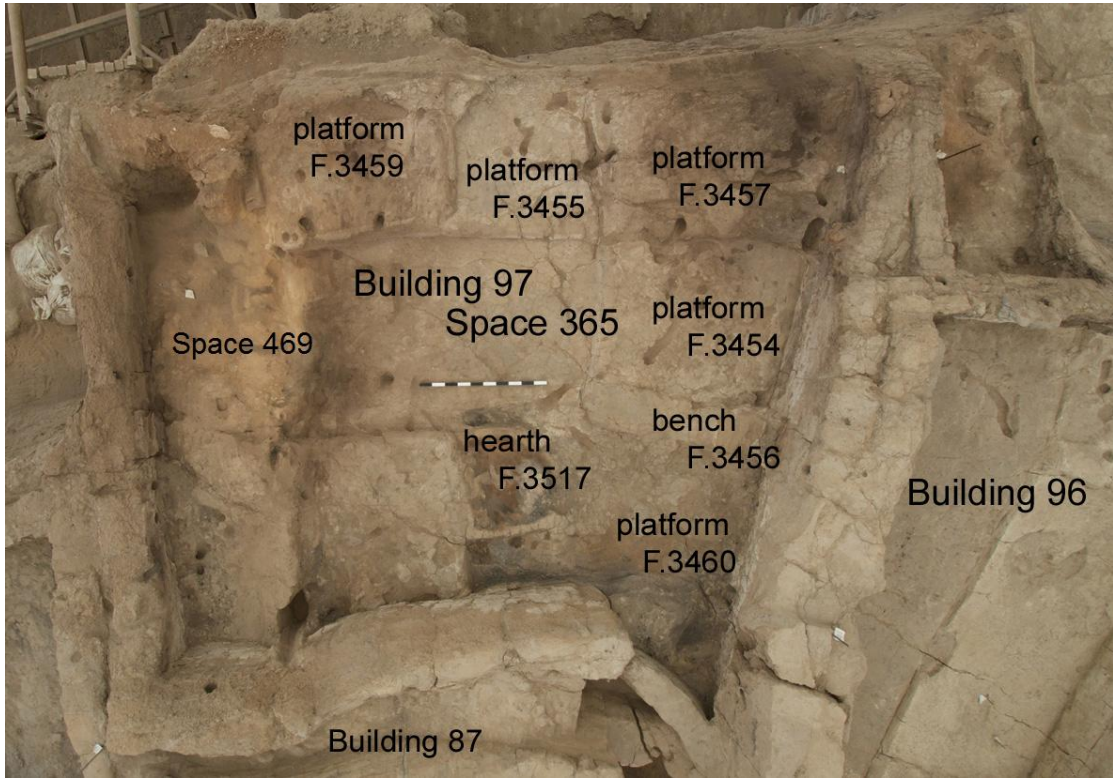
Figür 11: Güney Alanı, Bina 89'un kuzey kısmındaki yanık alan.

Bu binada en erken evreye ait, binanın terk edilmesinin ardından oluşan tabakanın (19808) kazılmasıyla, bu dolgunun bütün alanı kapladığı görülmüştür (Alan 379). Bu tabaka (19808) genel olarak homojen bir yapı göstermiş ancak, dolgu içerisinde 10-15 mm'lik sıva ve kerpiç tuğla parçalarına rastlanmıştır. Ayrıca bu dolgunun üst sınırı düşmüş büyük bir sıva parçası (19807) ile belirlenmiştir (bu 1.10 metre uzunluğunda ve 0.70 metre genişliğinde bir sıva parçasıdır). Bu güney ve batı kısımları zedelenmiş birleşik bir yapısal unsurdur. Merkezi kısmı çam ağacı katranı ve yoğun sıvadan oluşmuş, dışı ise gri-kahverengi tuğla benzeri bir malzemeye kaplanmış ve en dış yüzeyi ise kalın bir sıvayla sıvanmıştır (30-40 mm kalınlığında). Binanın duvarlarında bulunan unsurlarla benzerlik göstermektedir. Merkezindeki sıvanın üniform yapısı, bunun bir süsleme olabileceğini önermektedir. Geriye kalan biçim ve yapı bunun aşınmış bir bukranyum veya duvar süsü/heykel olabileceğini bize söylemektedir.

Bir başka yoğun gri renkli oda dolgusu (18793) ise bu muhtemel duvar süsünü kapatmaktadır. (18793)'ün üzerinde yer alan dolgu tabakalar bu binanın üzerinde yer alan Bina 76'nın temellerini oluşturmak için hazırlanan dolgular bütünüdür. Bu dolgular hem çok kalın hem de çok steril dolgular olup, 2000 ile 10000 litre arasında değişmektedir. Elle toplanan buluntular oldukça seyrek. Elekten toplanan buluntular ise daha da seyrek (birkaç obsidyen parçası ve küçük kemik parçaları).

Bina 97

Batı kısımda, 1962 yılında kazılmış olan Bina 97 yer almaktadır (bakınız Figür 9). Bu binadaki çalışmalarımız geçen yılki raporlarımızda belirttiğimiz gibi 2010 yılında başlamıştır.

Figür 12 – Güney Alanı'nda kazılan Bina 97, Kuzey yönlü.

Bu bina bir ana oda ile (Alan 365) doğuda yer alan platformlardan ve binanın kullanımının geç evrelerinde ise kuzey duvarı boyunca eklenen platformlardan oluşmuştur. Binanın kuzey duvarı aşınarak erimiş ve çok ince bir kısmı günümüze ulaşmış olmakla beraber, uvarın kalan kısmı ile binanın orijinal boyutları anlaşılmaktadır. Binanın güney kısmı yiyeceklerin işleminden geçirildiği alan olup, bir dizi fırın ve ocağı barındırmaktadır. Batı kısmındaki yan oda (Alan 469), bir iç duvar ile ana kısımdan ayrılmış, yiyecek ambarları ise güney kısmında bulunmaktadır. Mellaart dönemi kazı raporlarına göre bu batı kısımdaki odanın kuzeyinde bir depo odası yer almaktadır ancak bu kısım Mellaart dönemi kazıları ile tahrip edilmiş ve günümüze ulaşmamıştır. Bina 97, Mellart döneminde kazılan binalardan kuzeye doğru yayılan bir yangın sonucu Bina 96, Bina 76, Bina 79 ve Bina 80 ile aynı zamanda terk edilmiş ve binanın kuzeydoğu köşesi, burada bulunan ağaç dikmenin yangın geçirmesi sonucu tahrip olmuştur.

2011 kazı sezonunda Bina 97'nin iç mimari unsurlarının kazılmasıyla anlaşılmıştır ki bu iç unsurlar zaman içerisinde devamlı suretle yeniden yapılandırılmış ve şekil değiştirmiştir. Ancak genel olarak binanın yerleşim planı aynı kalmış, ancak doğu kısmındaki platformlar ve iç duvar sürekli değişime maruz kalmıştır. Binanın güneydoğu kısmındaki depo ambarları devamlı suretle yıkılmış ve yeniden yapılmış olup, yiyeceklerin işlem gördüğü alandaki fırın zaman içerisinde kaldırılmış ve sonunda bir dizi ocakla yer değiştirmiştir. Merkezi taban alanının altından 3 adet gömüt kazılmış ve kuzeydoğu platformunda yeni doğmuş bir çocuk mezarı ortaya çıkarılmıştır. Bu iç unsurların tümünün kazısı yapılmamıştır ve gelecek seneye kazılacak birçok içyapı unsuru kalmıştır.

Merkezi taban alanında ilk kazılan unsur, Alan 365'ün kuzey duvarının yakınındaki kuzeybatı platformunun batı kısmına gömülen oldukça tahrip olmuş bir çocuk iskeletidir (F.3540). Gömüt

F.3534'ün içerisinde hoker pozisyonunda sol tarafına yatırılmış bir çocuk iskeleti (19635) bulunmuştur. Bu gömüt merkezi tabanın kuzeydoğu köşesinde yer almakta olup, daha erken bir başka çocuk gömütünü tahrip etmiştir. Bu alanda bulunan son gömüt ise, merkezi tabanın kuzeybatı köşesinde bulunmuştur (F.3522). Bu gömüt yetişkin bir kadına ait olup, başı batıya dönük, sırt üstü yatırılmış halde, diz kapakları çenesine değer biçimde pozisyonlanmış ve hafifçe sağa dönük biçimde bulunmuştur.

Doğu platformları ve oturaklar temel olarak üç aşamalı olarak yeniden yapılandırılmışlardır. Her bir yenilemeye yönelik yapım aşaması olan modifikasyonlar, platformların çapını genişleterek, merkezi odaya kadar ulaşmalarını sağlayarak oturakla aynı hizaya doğru yaklaşmış ve odanın güney kısmına ulaşmıştır. Oturağın etrafındaki sıva ve doğu duvarının alt kısmı, odanın doğu kısmındaki bu modifikasyonlar sırasında kırmızı ile boyanmıştır. Doğu duvarının alt kısmı tam pürüzsüz olmayıp, alt kısma doğru bir takım yivler yapmaktadır, bu yatay uzanan yivlerin içerisi kırmızı ile boyanmıştır.

Kuzey kısmındaki iki platform ise binanın kullanımının son evrelerinde eklenmiş olup, binanın terk edilmesinden kısa bir zaman önce, yalnızca minimal modifikasyonlara maruz kalmışlardır. Bu iki platformdan batı kısmında olan F.3459 iç duvara yaslanmaktadır ve bu iç duvara daha sonra yapılan modifikasyonlar stratigrafik olarak bu platformun yapımdan sonra gerçekleşmiştir.

Odanın güneydoğu kısmındaki yapı unsurları, güney ve doğu duvarlarının çıkıntıları altına girmektedir. Eğer güneydoğu köşesindeki bu yapı unsurları kazılacak olsa, öne eğik bu duvar muhtemelen çökerdi, dolayısıyla kazı bu öne eğik duvarların en altına ulaşmadan bırakılmıştır. Bina 97'de güney kısmında yiyeceklerin işlem gördüğü kısımda ortaya çıkarılan en erken unsur fırın F.3541'dir. Bu fırın bir dizi çokça kullanılmış taban dizini ve yerleşim artığı (19672) ile yan yana bitişik olarak bulunmuştur. Bu dolgu Bina 97'nin güney kısmına ve binanın güneybatı köşesinde ise ambar F.3538'nin altına doğru devam etmektedir. Fırının yenilenme tabakaları, taban ve yerleşim artığı dolgularının üstünde görülmektedir. Sonradan yenilenen fırın, daha önceki fırınla tıpatıp benzemekte olup, 1.05 m x 0.90 m boyutlarındadır Üstü oval biçimlidir ve yanık bir tabana sahiptir.

Güney kısımdaki platform F.3529, ambarın (F.3537) son yapım aşamalarına bitişik yapılmıştır. Binanın güney ve güneybatısı, yoğun bir dizi yenileme işleminden geçmiş ve bu işlemlere ambarların ve ocakların yer değiştirmesi ve yenilerinin eklenmesi de dâhil olmuştur. Alan 365'in güneydoğu köşesinde bulunan bir merdiven izi (19674), taban (19679)'u tahrip etmiş ve bu merdiven izinden anladığımız kadarıyla, binanın çatıdan çıkış ocakların ve daha erken devrelerde de fırınların bulunduğu alandan yapılmıştır.

Binanın kazılan bütün tabakaları boyunca, binanın iki duvarını ayıran ara duvar (F.3527) mevcut olmuştur. Bu duvar, binanın kullanımı boyunca, birçok kez ekler yapılmak suretiyle oldukça değişim göstermiştir. Bu iç duvarın kazılan en erken devresinde, binanın batı odasının yangın geçirmesi sonucu korunarak günümüze ulaşmış ve kille sıvanmış yedi adet dikme kolona rastlanmıştır. Bu dikmeler, Alan 365 ve Alan 469'daki taban dolgularına bitişik, *insitu* olarak bulunmuştur. Merkezdeki dört dikme ince (0.02 m) bir kil tabakası ile sıvanmıştır ve dikmelerin arasında aralık bulunmaktadır. Kerpiç tuğlalar (19639) daha sonra bu iç duvarın kuzey kısmına ek yapılmıştır. Batı kısmındaki depo alanında ise taban katmanları daha seyrek aralıklarla dolmuştur.

Alan 369

Güney koruganının batı kısmında, 2010 yılında kısmen tanımlanıp kazısı yapılmış olan Alan 369'da kazılara yoğunlaşmıştır. 2011 yılında Alan 369'daki kazılar daha sonra Alan 459 diye adlandırılan bir dizi çöplük dolgusunda yapılmıştır (Figür 13). Bu alanın kuzey ve batı kısımlarında ise Mellaart döneminden kalan dolgu toprağın temizlenmesi ve oldukça tahrip olmuş bina dizinlerinden geriye kalanların kazılarının yapılması üzerinde yoğunlaşmıştır.

Figür 13 – Güney Alanı, Alan 369'daki çöplük tabakaları, Batı yönlü.

Kazı alanının güneydoğu kısmındaki Alan 369 ve Alan 459'un altında, üç adet duvar yapının kuzey kısmını belirlemiş, Bina 104'deki Alan 474; F.3702, F.3703 ve F.3704 numaralı duvarlar ile belirlenmiştir. Binanın iç duvarlarındaki çoklu ve kalın sıva katmanları bu binada uzun bir süre yaşandığını bize söylemektedir. İç kısımda uzanan çöplük/yıkık/atık tabakalarının kazısı henüz tamamlanmamıştır. Bu binanın kuzeyinde, F.4099 yapısının güney kalıntıları uzanmakta olup, bu binanın Mellaart'ın Tapınak 8'inin güney ilavesi olması muhtemeldir.

Bina 104 ve batısındaki alanlar oda dolgusu ve çöplük dolgusu ile dolmuş olup, duvarlarının üzerine yapılmış 'yeni' bir binanın izini göstermemektedir. Bina 104'ü kapatan tabakalar ve batısındaki duvarların gösterdiği üzere bu alan bina terk edildikten sonra bir açık alan olarak kullanım görmüştür. Ancak, istinat duvarları F.4096 ve F.4085/F.1315 sırasıyla Bina 104'ün batı ve doğu duvarlarının üzerinde yükselmiştir. Bu duvarların yapılma nedeni tam olarak açık olmamakla birlikte, bu duvarlar Alan 459'da yer alan bir çöplük alanını, batı kısmında bulunan ve daha çok bir avlu diye tanımlayabileceğimiz alandan ayırmakta ve belki de bu ayırım için yapılmış olabilir. Bir noktada Bina 104'ün kuzey duvarı yıkılmış (Figür 14) (19353) ve bu duvar bir dizi çöplük veya avluya atılan artıklarla dolmuştur (19349), (19348), (19347), (19345/19346), (19342/19343), (19341), (19340), (19339), (19338), (19337), ve (19336).

Figür 14 – Güney Alanı, Alan 459'da yıkıntı duvar tabakaları.

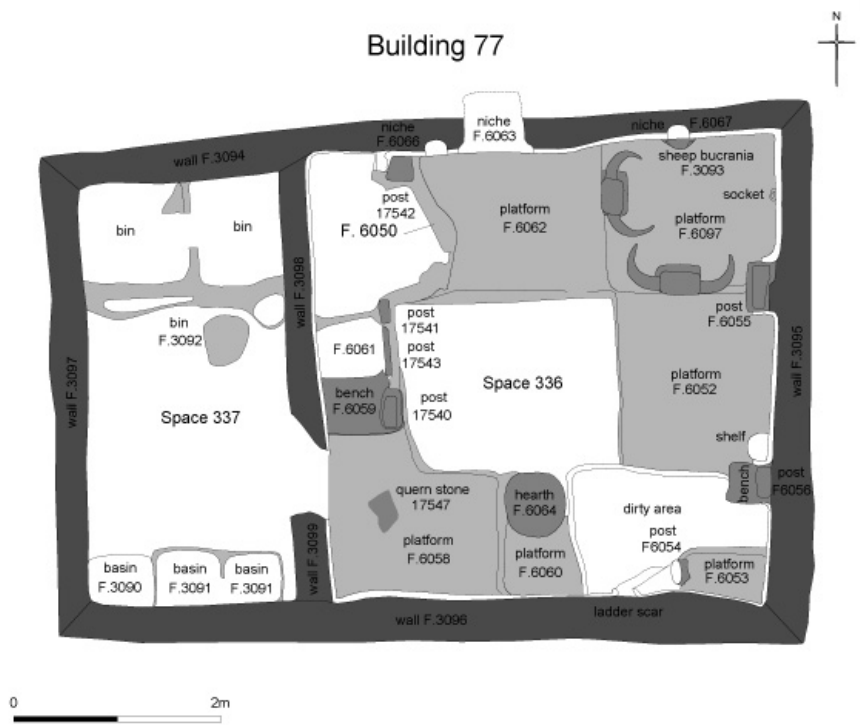
Alan 369'dan 87 ve 97 no'lu yapıya uzanan çöplük tabakalarının birbirine yakınlığı ve çöplük alanları ile binaları arasındaki sınırın tabakalar boyunca aynı şekilde devam etmesi bize çöp tabakalarının bu binalara ait olabileceğini göstermektedir.

Kazı alanının güney batı köşesinde Mellaart döneminde kısmen kazısı yapılmış geniş yapı şimdiki kazılarda Bina 100, Alan 383 olarak adlandırılmıştır. Bu yapının doğu duvarının temel çukuru F.4009 (dolgu (19374), kesik (19375)), daha önce yapının batısında tarif edilmiş olan çöplük/avlu dizinini kesmiştir. Yine kazı alanının bu kısmında, bina tabakaları arasında bu alanın bir dönem açık alan olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

4040 Alanındaki Kazılar

Bina 77 (Figür 15)

Bu binanın tabanlarında ve duvarlarındaki kazılar 2010 yılında, binanın içerisindeki tahribatı önlemek amacıyla başlatılmıştır.

Figür 15 – 4040 Alanı, Bina 77.

Bina 77'nin kuzey duvarı F.3094, binanın iskân süresi boyunca birçok kez sıvanmış olup, bu duvarda üst üste dizelenen yaklaşık 50 mm lik sıva katmanı bulunmuştur (Figür 16). En alttaki sıva katmanında (19559) 12 adet kırmızı el izi bulunmuştur. Bu el izlerinin her biri hemen hemen aynı boyutta olup, hepsi de sağ ele aittir. Duvarın batısındaki yer alan küçük nişte başlayıp, duvar boyunca bir sıra oluşturmaktadırlar. Bu kırmızı el izlerinin bir kişiye ait olduğu tespit edilmiş ve bu kişinin elini kırmızı boya ile boyayıp duvar boyunca el izini çıkardığı tespit edilmiştir (Figür 17). Duvarın doğu kısmında bulunan el izlerinden ikisi kaldırılıp ilerde teşhir edilmek üzere, konservasyon işlemine tabi tutulmuştur.

Duvarın doğu tarafında bu el baskıları kısmen beyaz sıva ile kapatılmış halde bulunmuştur. Bu sıva tabakası da yine nişin etrafında kırmızı boya ile süslenmiş, bunun üzeri ise yine beyaz sıva tabakaları ile kapatılmış idi. Bunların üzerinde ise, yine sıvanmış bir buzağı kafatası F.3093 no'lu duvara tahta bir çivi yardımı ile asılmış idi. Bu kafatası kahverengi bir kille (19285) sıvanmış ve hayvanın kafasının şekli verilmiştir (Figür 18). Bu daha sonra 10 kat beyaz sıva (19287) ile sıvanmış olup bu katmanlar kuzey duvarının sıva tabakalarını da temsil etmektedir. Kafatasının üzerine ise daha sonra bir kat kırmızı boya (19286) uygulanmış ve üzeri birçok kat beyaz sıva ile kapatılmıştır (19077).

Figür 16 – 4040 Alanı, Bina 77, kuzey yönlü.

Kuzey duvarının batı kısmında kırmızı el baskılarını kapatan beyaz duvar sıva katmanları (19549) kaldırılmıştır. Bu tabakaların altından kazı bezekli bir panel ortaya çıkarılmıştır. Bu panel ise en az bir katmanı olan kırmızı boya (19546) / (19049) ile kapatılmıştır. Bu duvar süsü üç ayrı panele ayrılmıştır; iki kare biçimli panel, zikzak süslemeli bir dikdörtgen biçimli panel tarafından ayrılmıştır. Kare paneller, dört adet düz çizgi ile sekiz kısma ayrılmışlardır. Her bir bölüm kazı bezek yöntemiyle yapılmış spiral motiflerle süslenmiştir.

Kuzey duvarında anlaşılması zor, uzun, ince ambar benzeri bir yapı (F.3613) bulunmuş ve bu yapının katran benzeri bir malzemeden yapıldığı ve içinin ve dışının beyaz kireçli toprakla defalarca sıvandığı anlaşılmıştır. Eğer bu yapı depo olarak kullanılmamışsa, bir çeşit kandil veya mumluğun oturtulduğu bir kaide olabilir. Bu yapının kuzey duvarındaki lokasyonu göz önüne alındığında, duvardaki süslemeleri aydınlatmak için kullanıldığı düşünülebilir.

Figür 17 – 4040 Alanı, Bina 77 kuzey duvarındaki kırmızı boyalı baskı el izleri.

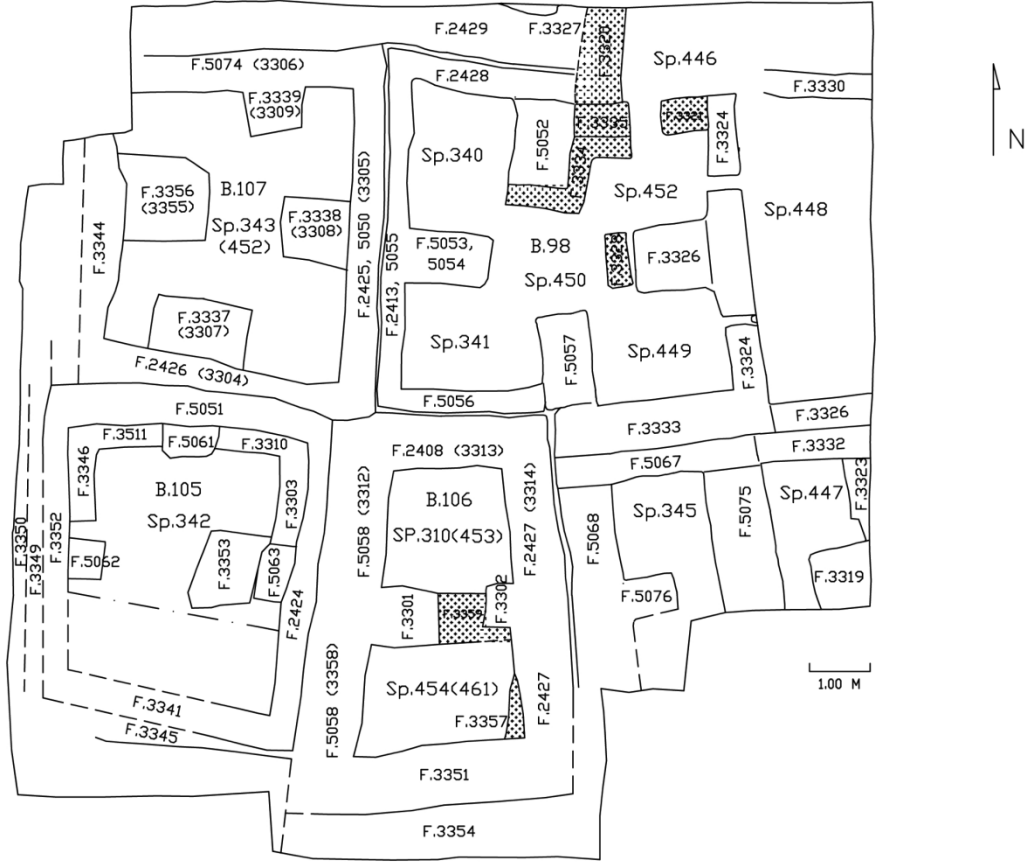
Binanın güney kısmında, fırın tabakalarının henüz kazısı yapılmamış olanları güney duvarının içine girmiş şekildedir. Bu geniş fırının etrafında yanmış kırmızı renkli bir tabaka oluşmuş olup, yumuşak koyu renkli gri bir dolgusu (19551) yoğun sıva ve kömür parçaları içermektedir. Bu geniş fırının tabanına yapılmış iki adet ufak geçici ocak tespit edilmiş, bu da fırının bir süre boyunca kullanımdan kalktığını göstermektedir.

Figür 18 – 4040 Alanı, Bina 77’de kırmızı boyalı ve sıvalı buzağı kafatasının bulunduğu kuzeydoğu platformunun köşesi

Batı Höyük Açma 5

Peter F. Biehl, Jana Rogasch ve Eva Rosenstock başkanlığında yürütülen Batı Höyük, Açma 5 kazıları 2011 kazı sezonunda devam etmiştir (bakınız Figür 8). Daha önceki yıllarda dış sınırları belli olan binaları tanımlayabilmek amacıyla kazılar, açmaların merkez, güney ve batı kısımlarına odaklanmış, bununla

Beraber doğu kısım (Alan 447, Alan 448) kazılmamıştır (Biehl, 2010). Açma 5 güneyde Alan 342’nin güney duvarlarına doğru 2 metre kadar genişletilmiş ve bu alanın tüm bir bina olduğu anlaşılabilir Bina 105 olarak adlandırılmıştır. Bina 106 ise Alan 310/453 ve Alan 454/461’den oluşmaktadır. Ayrıca güneye doğru farklı binaların duvarları ortaya çıkarılmıştır. Açmanın kuzeybatı kısmının kazılması ile Alan 343’ün batı duvarı ortaya çıkarılmış ve bu alan da Bina 107 olarak adlandırılmıştır (Figür 19). Bu ek kısımlarda birkaç Kalkolitik sonrası arkeolojik unsurlara rastlanmıştır (muhtemelen geç Roma/Ortaçağ dönemleri-örneğin F.3342) ve buraların da kazısı yapıp kayda geçirilmiştir. Bu sezon içerisinde binaların taban seviyelerine ulaşılacak suretiyle yapım aşamalarının en erken devreleri ortaya çıkarılmıştır.

Figür 19 – Çatalhöyük, Batı Höyük kazıları.

Bu yılki kazılarda Alan 342'nin güneydoğu köşesi açılmış ve burası Bina 105 olarak tanımlanabilmiştir (Figür 20). Burası 5m x 5m ölçülerinde olup yalnızca bir alandan oluşmakta (Alan 342) olup, iç mekân şimdiye kadar üç tanesi tespit edilen iç payandalarla ayrılmıştır. Üst kısımları 2007-2009 yılları arasında açılmış olan payandalar 40-60 cm yüksekliğindedir.

Dikdörtgen bir bina olan Alan 310 ve Alan 454, 6m x 4m metre ölçülerinde olup iki adet iç mekân, iki adet payanda (F.3301 ve 3302) ile bölünmüştür. Payandalar daha erken devreye ait, F.3359 no'lu duvar üzerinde yükselmektedir. Bu duvar daha erken evrelere ait Alan 453'ün güney duvarını temsil etmekte olup, bu alan, Alan 310'dan 20 cm'lik bir dolgu ile ayrılmaktadır ve Alan 461 ile çağdaş olup duvarları kısmen Alan 454'ün altında uzanır.

Geç döneme ait bir gömüt olan F.3342'nin kazılmasından sonra, Açma 5'in batı kısmı belirlenirken, Alan 343'ün batı duvarı (F.3344) tespit edilmiş ve bu alanın Bina 107 olduğunu anlaşılmıştır. Binanın kuzey, doğu ve güney duvarları, daha erken devreye ait Alan 462 üzerinde yer aldığından, batı duvarı belirlenememişti. Bununla beraber F.3344 buluntu bakımından oldukça fakir bir dolgunun üzerinde yer almakta olup bu durumda Alan 462'nin, Bina 107'ye sağlam bir temel oluşturabilmesi için özellikle doldurulmuş olabileceği düşünülmüştür.

Figür 20 – Batı Höyük, Bina 105.

Bina 98'in batı kısmındaki dış duvarlar, doğu kısımdakilerle örtüşmemekte ve F.2408 ve 5067 no'lu duvarların yapımından sonra bir ek yapıldığı düşünülmektedir (Biehl 2010, 46). Bu yıl Alan 449, 450, 542 ve 340'deki duvarların temel seviyelerine ulaşıldığında, geçen yıl kil top topluluğunun (U. 15343) bulunduğu yerde, anlaşılmıştır ki bu buluntu topluluğu, sıvalı taban seviyesinin altındadır ve Bina 98'in yapım aşamasından öncedir. Homojen bir dolgu toprağın ardından bir takım mimari unsurlar ortaya çıkarılmıştır; bir 'oturak' (F. 3334), F. 5052 no'lu kaidenin ve F. 3335 no'lu duvarın önüne konumlandırılmıştır.

Diğer Aktiviteler

Konservasyon

2011 kazı sezonunda alan ve küçük buluntu konservasyonu, Londra Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü konservasyon öğrencileri ve kazı/laboratuvar ekipleri işbirliği ile başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Kazı sezonunda gerçekleştirilen ana aktiviteler şunlardır; 4040 ve Güney Alanı'ndaki binaların konservasyonu ve bakımı, bazı arkeolojik unsurların blok halinde kaldırılması, çanak çömlek, hayvan kemikleri ve diğer bir takım küçük buluntuların konservasyonu. Kazı alanında karşılaşılan konservasyonla ilgili problemlerin aşılabilmesi için araştırma çalışmaları da sürdürülmüştür. Kazı alanının gelecekle ilgili konservasyon programını belirlemek ve UNESCO Dünya Kültür Mirası başvurusu ile ilgili konservasyon problemlerini tartışabilmek amacıyla konservasyon uzmanları ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıların sonucunda kazı alanında, deneysel amaçlı, çatılı model koruganlar oluşturulmuştur. Bu koruganlar, yıl boyunca gözlenerek sonuçlarla ilgili periyodik veri girişi yapılacak ve hangi tip çatı örtülerinin konservasyon ihtiyaçlarını karşıladığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

2011 kazı sezonunda ortaya çıkarılan en ilgi çekici unsur Bina 77'de Kuzey duvarı (F.3094) üzerinde bulunan 'el baskılı duvar resmi' olmuştur (Figür 21). El izleri üzerinde yapılan incelemeler, bu izlerin gerçek el baskıları olabileceğini göstermiş olup, buna ek olarak bir çeşit fırça benzeri bir alet yardımıyla el izleri üzerine boyama yapıldığı gözlemlenmiştir. Kaldırma işlemi gerçekleşmeden önce, ön yüze, saf su içerisinde 1.5 % Klucel G (Hydroxypropylcellulose) ile iki kat Japon kağıdı (1 ince ve 1 orta kalınlıkta), bir kat seyrek dokuma kumaş ve bir kat pamuklu ince tekstil kaldırma işlemi esnasında yüzeyi koruması amacıyla uygulanmıştır. Her bir uygulamadan sonra, uygulanan tabakalar 24 saatlik bir kuruma süresine tabi tutulmuştur.

Figür 21 – 4040 Alanı, Bina 77'nin kuzey duvarında bulunan el baskılarının iki tanesinden bir detay.

Yine bu yılki kazılarda Bina 80'de, doğu duvarında bir dizi geometrik şekilden oluşan oldukça ilgi çekici bir duvar resmi doğu duvarında (F.5014) ortaya çıkarılmış, aynı zamanda güney duvarındaki (F.5038) yanmış alanda, fırının yanında ise tahrip olmuş boyalı el izlerine rastlanmıştır. Bu geometrik duvar resminin başka bir önemli tarafı da aynı duvar üzerinde, bina iskân edildiği sürece, aynı şekilde dört kez üst üste boyanmış olmasıdır. 2011 yılındaki amaç, bu duvar resminin en üstte bulunan tabakasını tamamen açmak idi. Diğer katmanlar ise ileriki yıllarda ortaya çıkarılacaktır.

Üç Boyutlu Tarama

Bu kazı sezonunda da Kaliforniya Merced Üniversitesi'nden bir ekiple, uyguladıkları yeni 3 boyutlu lazer tarama yöntemi ile çalıştık. 2011 kazı sezonu boyunca, ekip, uygulama sonrası aşamaları oldukça kısaltan ve kazı alanının günlük olarak taranabilmesini sağlayan yeni bir yöntem geliştirmişlerdir. 3 boyutlu tarama yöntemi sonuçlarının ve kazı stratejisinin günlük olarak değerlendirilebilmesi açısından zaman faktörü önem kazanmaktadır. Tarama işlemi esnasında iki sistem eş zamanlı olarak işletilmiştir; bir tabaka tarayıcı (Trimble FX) ve bilgisayar ortamında görüntü

modelleme işlemi gören, fotoğraf makinesi temelli bir yazılım (Photoscan, stereoscan, Meshlab). The Trimble FX saniyede 216000 nokta tarayarak ve 360 x 270 görüntü kapasitesi ile, veri kaydı esnasında verileri birbirine bağlayabilmekte ve bu özelliği ile uygulama sonrası işlemlerde zaman kazandırmaktadır. Kazının sonunda 8 farklı kazı tabakasınının 3 boyutlu modelini çıkarabildik.

Kazı Alanının Sunumu ve Görselleştirilmesi

2011 kazı sezonunda, Southampton ekibinin Çatalhöyük'teki üçüncü senesini doldurmakta ve kazı alanının sunumu açısından dönüşlü-eleştirel bir araştırma yöntemiyle kısa dönem, deneysel olarak yaptığı çalışmalar, projenin uzun vadedeki amaçları ile örtüşür biçimdedir.

2011 kazı sezonu sırasında ekip, İngilizce dilinde yeni bir Çatalhöyük rehberi hazırlamıştır. Bu rehberin Türkçe versiyonu da 2012 yılında hazır olacaktır. Ekip üyeleri aynı zamanda kazı bekçileri ile de görüşmeler yapmıştır. Çatalhöyük kazı bekçileri, yıl içerisinde kazıyı ziyaret eden 15.000 kişi için ziyaret sırasında ilk karşılaşılan kişiler oldukları gibi aynı zamanda, ziyaretçilere kazı alanına gezdirmekte, sorularını cevaplamakta, arkeolojik kalıntılar ve Ziyaretçi Merkezi ile ziyaretçiler arasında bağ kurmaktadır. Kazı bekçileri, Çatalhöyük'ün görsel yönünün ziyaretçiler açısından geliştirilmesi ile ilgili birçok görüş ve bilgi sunmuşlardır.

Bu yılki görüşmeler, 2010 yılında yaptığımız çalışmalara aldığımız cevaplar doğrultusunda tasarlanmıştır (kazı alanı için hazırlanan broşür, kazı alanı haritası ve Ziyaretçi Merkezi'ndeki geçici serginin eleştirel değerlendirilmesi). Kazı bekçilerinden alınan geribildirimlere dayanarak, kazı alanını gösteren harita, kazı alanı broşürü (birkaç dilbilgisi hatası tespit edilmiş gelecekte düzeltmeler yapılmasına karar verilmiştir), geçici sergi ve genel estetikle ilgili olumlu yanıtlar alındığına karar verilmiştir. Geçen yıl yapılan görüşmelerde, Ziyaretçi Merkezi genel olarak, sergilenen panellerdeki yoğun metinler ve fiziksel alanın eko yapması ve dolayısıyla gürültü yaratması gibi sebeplerden eleştirilmişti. İç mekânda değişiklikler tasarlarken bu eleştiriler göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca Çatalhöyük ekibi ile görüşmelerden anlaşıldığı üzere, Çatalhöyük'e komşu olan Küçükköy'ün de yalnızca kazı alanı haritasında değil, kazı alanının sunumunda da yer alması gereği ortaya çıkmıştır. 2009 yılında 'Köyden Görüntüler' sergisinde Küçükköy'deki kadınlar tarafından yapılan işlemeli tülbentlerin sergilenmesi pozitif bir karar olarak takdir edilmiştir.

Bu yıl Ziyaretçi Merkezi'ndeki ana odak noktamız, 2009 yılında alınan görüşler doğrultusunda, Ziyaretçi Merkezi'nin doğu duvarında, yeni düzenlenen kazı alanı haritasının yanındaki tanıtım panolarının yeniden düzenlenmesi olmuştur. Ayrıca ekip, Ziyaretçi Merkezi'ndeki ikinci duvar nişini geometrik desenlerle boyayıp süslemiştir. Ayrıca Ziyaretçi Merkezi'nin giriş koridorunda ve kazı alanındaki işaret levhaları ve panellerde de bir takım değişiklikler yapılması planlanmaktadır.

Toplum Projeleri

Gülay Sert bu yılda bir Yaz Okulu Atölyesi'ni yürütmüştür. Toplamında 378 çocuk bu programa katılmıştır. Katılımcı çocukların büyük bir kısmı okullar tatilde olduğu için çevredeki Kur'an kurslarından gelmişlerdir. Bu bir günlük aktivite esnasında, çocuklara kazı alanı ile ilgili bir sunum yapılmış ve çocuklara geçmiş yaşam anlatılmıştır. Ayrıca deneysel ev ve kazı alanı da ziyaret

edilmiştir. Çocuklar buna ek olarak 1960'lı kazıların atık toprağında kazılar yapmışlar ve drama ve diğer atölye çalışmalarına katılmışlardır.

Yaz Okulu Atölyesi'nin bir parçası olarak 209 adet yetişkin de bu programa katılmıştır. Bunlar, Karayollarından ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nden memurlar ve çeşitli sivil toplum örgütlerinden çalışanlardır. Çocuklarına benzer bir program takip edilmiş ancak Çatalhöyük'le ilgili problemlerin tartışılmasına geniş yer verilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, katılımcıların birçoğunun Konya'dan geldiği ancak bu programdan önce Çatalhöyük'e hiç gelmedikleri ve Çatalhöyük'le ilgili bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır.

Bütününde 587 kişi, 5 Temmuz-4 Ağustos 2011 tarihlerinde, haftada 6 gün boyunca saat 10.00-15.00 arası Çatalhöyük Arkeoloji Atölyesi'ne katılmıştır.

Indiana Üniversitesi'nden Dr Sonya Atalay tarafından yürütülen toplum projesi bu yıl da devam etmiştir. Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da program, çevre köy ve kasabalarla yani Küçükköy, Abditolu, Dedemoğlu ve Çumra ilçesi sakinleriyle işbirliğini hedeflemektedir. Bu program yakın çevre sakinleriyle Çatalhöyük arasındaki ilişkiyi daha yakından anlayarak, ortak paylaştığımız kültür mirası ve ona karşı sorumluluklarımızı ortaya koyabilmeyi ön görmektedir.

Ziyaretçiler

Templeton Seminerleri

28-30 Temmuz arası arkeoloji, antropoloji, sosyoloji ve teoloji alanlarında uluslararası akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen bir seminerler dizisi gerçekleştirilmiştir. Bu seminerler dizisinin amacı, erken dönem yerleşmelerinde iktidar ve mülkiyetin rolünü tartışmak olmuştur. Amaç, Çatalhöyük'te yapılan çalışmaları ve Ortadoğu'daki erken dönem tarım topluluklarını, daha geniş bir entelektüel perspektif içerisinde değerlendirmek olmuştur.

Katılımcılar; Stewart Guthrie, Kimberley Patton, Harvey Whitehouse, Barbara Mills, Victor Buchli, Mary Weismantel, LeRon Shults, Wentzel van Huyssteen, Ian Kuijt, Nigel Goring-Morris, Anna Belfer-Cohen, Peter Pels, Anka Kamerman ve Rob Swigart'dır. Katılımcılar, birlikte ve kazı alanındaki ekip üyeleriyle birlikte, projenin ana sorularına yönelik hazırladıkları makaleleri sunmuşlardır. Bu tartışmalar oldukça geniş çaplı ve başarılı olmuş ve sonuçların 'Yaşamsal Sorunlar' başlıklı bir kitapta toplanmasına karar verilmiştir.

Yine buna bağlı başka bir proje de Oxford Üniversitesi'nden Profesör Harvey Whitehouse'un başkanlığında yürütülen, toplumların erken dönem gelişimleri üzerine yürütülmüş ve bu proje İngiltere'deki Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kurulu'nun fonlarıyla gerçekleştirilmiştir. 2011 Çatalhöyük kazı sezonunda, iki hafta boyunca Prof. Harvey Whitehouse, Dr. Quentin Atkinson ve araştırmacı Camilla Mazzucato çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 2011 alan araştırmasının ana amacı, zaman içerisinde ritüel formlarda ve sosyal yapılarıdaki değişikliklerin tespit edilebileceği, ölçülebilir değişkenleri tanımlayabilmek olmuştur. Sosyal ve ritüel yapıların evrimini geniş bir çerçevede anlayabilmek için Doğu ve Batı Höyük'te bütün kazılan alanlar göz önünde bulundurulmuştur. Bu araştırmacılar,

Çatalhöyük kazı ve uzmanların oluşturduğu veri tabanları üzerinde çalışılarak veriler toplanmış, ayrıca ekip üyeleriyle görüşmelerle de bu projeye dahil edilebilecek birçok değişken belirlenebilmiştir.

Report compiled & translated by Banu Aydınöğlülü
Photos by Jason Quinlan